

Hoidon periaatteet

Kainuulainen kirjailija Maria Vaara kirjoitti 1970–80-lukujen taitteessa sairastumisestaan mielenterveysongelmiin. Teokset tulivat samalla nostaneeksi esiin kysymyksen psykiatrisen hoidon tilasta Suomessa. Silloin vakava masennus ja varsinkin psykoosi, jonka pohjalta sairaus luokiteltiin skitsofreniaksi, olivat käytännössä tuomioita työkyvyttömyyteen ja yhteiskunnan ulkopuolelle. Vaara toi kokemukset julkisiksi ja onnistui samalla arvioimaan yhteisön suhtautumista sairastuneisiin. Samoihin kysymyksiin tarttui tänä syksynä Kansallisteatterin Omapohjassa esitetty *Psys hengissä vielä tämä päivä*.

Kirsi Porkkan ja Marina Meinanderin näytelmä on vahvasti yhteiskunnallinen, vaikuttava ja silti ahdistavankin itsestään selvä. Siinä nuori Modesty (Jessica Grabowsky) sairastuu tavanomaiseen tapaan, toisten huomaamatta. Ensin loppuu lukio, eikä uutta opiskelua tai työpaikkaa löydy. Sitten tulee ensimmäinen paniikkikohtaus. Sitten toinen, sitten kolmas ja sitten neljäs. Lääkäri ohjaa reseptin kanssa kotiin, paniikkihäiriöt kasvavat ja hiukset rasvoittuvat: ”Hullu”. Modestyn tarina pakottaa esille sen, ettei ”hullu” sairasta vain sairautta, joka on fyysinen ja psyykinen. Sairauden osittaisseurausina – ja yhteiskunnan tehokkaalla tuella – syntyvät myös syvät epäonnistumisen ja arvottomuuden kokemukset. Systeemi, jonka tulisi auttaa, tarjoaa näytelmässä hoidon kaapuun verhoiltua moitetta: mene ulos, urheile, älä sairasta! Logiikka kiteytyy kohtauksessa, jossa poissa-oleva lääkäri teettää rasti-ruutuunmasennustestin, tuskin vilkaisee paperia, neuvoo piristymään ja kirjoittaa lääkkeitä, joilla Modesty myöhemmin yrittää itsemurhaa. Maria Vaaran varhaisempi muotoilu näyttääkin pätevästi edelleen: ”Minä sai-

rahan hoitoa ja lääkkeitä, sinä tarjoat hoitoa ja lääkkeitä.”¹

Näytelmäryhmän (IRTI eli Porkka, Meinander sekä näyttelijät Kirsti Kuosmanen ja Harriet Abrahamsson) työn taustalla vaikuttavat torniolaisen Keroputaan sairaalan toisenlaiset toimintaperiaatteet. Käsiohjelma kertoo tarinaa hoidosta, joka perustuu potilaan ja tämän läheisten huomiointiin. Hoitoon pääsee heti ja päätökset tehdään yhdessä keskustellen. Vaara vaati 70-luvulla samaa: inhimillistä kohtelua, lääkehoidon yhteistä arviointia, tukea perheelle. Nykyään diagnoosimenetelmät ja lääkkeet ovat kehittyneet, mutta samalla sairaalahoito on vaivihkaa muuntunut uudella tapaa ongelmalliseksi. Se, mikä ennen oli pielessä suljettujen osastojen arjessa (leimautuminen, irtautuminen yhteiskunnasta, julma kohtelu), on kääntynyt avohoidon byrokraatiavallaksi, jonka pyörteissä sairastunut jää yksin. Modestyn ja psykiatrisen sairaanhoitajan Eevan (Kuosmanen) hahmoissa korostuu systeemin kourissa elävien potilaiden ja työntekijöiden tukala asema. Varsinkin ”lääke” paljastuu karuksi trooppiksi: parantava aine toimii yhteiskunnan laastarina, todisteena hoidosta, mutta myös tapana hankiutua eroon koko ihmisestä.

Psys hengissä vielä tämä päivä on vaikuttava kovin arkisella tavalla, myös kärjistetyimmässä kohdissaan. Se ei paljasta uutta tietoa terveydenhuollon ongelmista eivätkä sen vijaamat ratkaisut olisi toteutuessaan suuria mullistuksia. Kokemus sairastamisesta nousee ylitse muun, ja ainakin syksyisenä lauantaina Jessica Grabowskyn Modestynä välittämä kärsimys tarttui katsomoon. Näytelmä päättyy painottamaan toisten ihmisten roolia avun antajina – mitä muutakaan? Toisaalta se ei unohda korostaa sitä, että hoitoalan am-

mattilaisten hyvinvointi ja heidän mahdollisuutensa tehdä työtään ovat auttamisen vähimmäisehtoja. Näytelmän kritiikki kohdistuu järjestelmän synnyttämään vallankäyttöön. Sivujuonteessa suunnitteilla oleva fiktiivinen tietokonepeli tiivistää kimpun todellisia ongelmia. Sen tarkoituksena on houkutellessa yksilö itse hoitamaan omaa mielenterveyttään. Terveelle tällainen peli voi olla viihdettä, sairastuneelle siitäkin tulee osa vallankäyttöä. Yhteiskunta ei voi nojata siihen, että yksilö hoitaa itse itsensä kotona tai läheinen muuntautuu psykiatrian ammattilaiseksi – saatikka siihen, että yksittäinen sairaanhoitaja (kuten näytelmän Eeva) repii systeemin rikki ja asettaa työn oman elämänsä edelle.

Parantumisen alkaa, kun kahden ihmisen välille syntyy keskusteluyhteys. Modesty onnistuu irrottamaan sairautensa ja sosiaalisen häpeän toisistaan. Ahdistus ja paniikki tulevat enää ajoittain, ja joinakin päivinä niitä ei enää edes muista. Kuka tahansa voi sairastua. ”En osaa nykyisin jaotella ihmisiä terveisiin ja sairaisiin, puhun vain ihmisistä”, kirjoittaa Vaara viimeisessä teoksessaan². Hänen tuotannossaan esiintyy hahmoja, joilla on aikaa ja resursseja avun antamiseen. *Psys hengissä vielä tämä päivä* kuvaa puolestaan ajanjaksoa, jossa aikaa ei oikein enää löydy: sekä potilaat että hoitohenkilökunta on ajettu ahtaalle, ja ihmisten väliset kohtaamiset alkavat saada epäinhimillisiä sävyjä.

Anna Ovaska

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Maria Vaara, *Kuuntele Johannes*. Gummerus, Helsinki 1975, 243.
- 2 Maria Vaara, *Tulilintu*. Gummerus, Helsinki 1982, 127.

